

ANTI-RÓMA

MOLNÁR Tamás: *Az amerikai életforma – Az ideális állam kritikája.*

Fordította: TURGYONI Zoltán – SZÍJÁRTÓ István.

Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2024. 238 oldal, 3964 Ft

Kontinentális hagyományunk megtiltja, hogy *ex nihilo* teremtként gondoljunk a politikára. Ez a politikai gondolkodás egyik legfontosabb hagyományos előfeltevése: valamit alapul kell vennünk, vagyis – hétköznapi nyelven kifejezve – a politika mindig hozott anyagból dolgozik. Csak olyan fönnálló realitásokra támaszkodhat, mint a nyelv, a kultúra és a hagyomány, ezek nélkül alaptalan lenne. Politikai-metafizikai alapvetés, hogy egyetlen földi hatalom sem képes anélkül adni, hogy elvenne, következtetésképp egyetlen állam, civilizáció vagy politikai közösség intézményei sem lehetnek egészen újak. Ezért tartották a római hagyományban az új dolgokat (*res novi*) eleve gyanúsak. Tudták, hogy az újdonság álcája mögött mindig alaptalanság rejlik. Napjainkban ezzel szemben egyedül az újdonságot nem vonják kérdőre. A világ rendje megfordult, és eluralkodott a régivel teljesen ellentétes szemlélet. A világhegemónia csúcsán támo­lygó Egyesült Államok puszt­a létével (és létformájával) lázad a hagyományos politika-szemlélet ellen. Bár vegyes államformáját a római köztársaság mintájára szervezték meg, mégsem túlzás azt mondani, hogy az amerikai életforma a hagyományos politikafelfogás elleni lázadásból nőtt ki, s hogy az amerikanizmus lényegéhez tartozik az *ex nihilo* teremtés vágya. Amerika, ez a talapzat nélküli kolosszus, ez az alptalan civilizáció tehát még legfejlettebb állapotában is a „zabolátlan semmi” (Emil Cioran) civilizációja marad. Tökéletes ellentéte az ókori Rómának, amelyhez olyan gyakran hasonlítják.

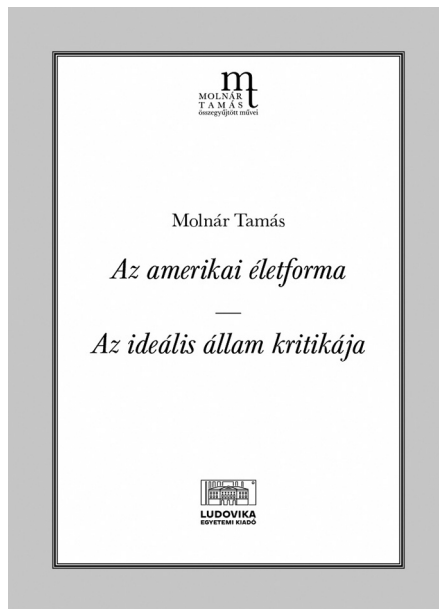
Molnár Tamás (1921–2010) több művében is hangsúlyozta Róma és Washington ellentétét. So­sem szabadtul azon mély civilizációs törés – sőt, antagonizmus – benyomásától, amelyet az amerikai és európai civilizáció összevetése kelt. Az egyesek által megátalkodottan „amerikai konzervatív­nak” (ki)nevezett filozófus magát természetesen sem amerikai­nak, sem konzervatív-

nak nem tartotta. Katolikus univerzalista és nemzeti gondolkodó volt, tehát kiváltképpen *un-american* és a lehető legjobb értelemben kontinentális bölcselő. Ennek jelei után nem kell sokáig kutatnunk. Az *Európa zárójelben* ([1989] 2022), illetve *Amerikanológia* ([1991] 2022) című könyvek után Turgonyi Zoltán fordítói munkájának köszönhetően most már Molnár *Az amerikai életforma* (1993) című, eredetileg franciául írott és kéziratban maradt munkája is elérhető magyarul. Üd-

vözlendő, hogy ezzel a *Molnár Tamás összegyűjtött művei* című sorozat újabb állomásához érkeztünk, a fordítás ugyanis *Az ideális állam kritikájának* (1991) újraközlésével együtt ebben a reprezentatív keretben kapott méltó helyet. Örö­münk azonban sosem lehet zavartalan, ezért a bal vállunkon ülő atlantista kisördög megszólal: talán nincs elég Amerika-ellenes könyv a magyar polcokon? Mit felelhetnénk erre az ünnep­rontó kérdésre? Talán legjobb, ha leszögezzük, hogy nem, nincs elég ilyesmi a magyar könyvespolcokon, sőt – és ez már jóval nagyobb gond – nincs elég ízig­vérig európai és magyar könyv a polcainkon. Molnár Tamás

tehát a legjobbkor érkezett. **Hiányt pótol, és fontos ellensúlyt képez a jobb- és baloldali gondolkodás hagyományait egyaránt kiüresítő amerikanizmussal szemben, amely az elmúlt években ismét valósággal előntötte a magyar nyilvánosságot.**

A világpolitikai helyzet konjunkturális változásai olykor elleplezik a mélyebb tendenciákat. Az Amerika-ellenesség egy kormányváltással könnyen Amerika-imádatba csaphat át. A hirtelen változás által ébresztett várakozások még az atlanti civilizáció jövőjével kapcsolatos megalapozott aggályokat is képesek eloszlatni, persze csak azokban, akik nem aggódnak elég „mélyen”. Mégis féltő, hogy az anglo­mán sznobizmussal és az amerikai viselkedésformákkal együtt új alakban visszatérnek a ’90-es évek neoliberais,

A szabadság szobra –

Olasz propagandaplakát a II. világháború végén
(Wikimedia Commons)

mintakövető tendenciái. Molnár Tamás frissen megjelent könyve éppen arról szól, milyen sokat veszíthetünk „az utánpótlás önsterilizáló műveletével”. A szerző úgy véli, az amerikai minták átvételét „bizonyos formulák, a gondolkodás, a viselkedések és a reakciók szintelen monotoníája”, tehát hatalmas kulturális veszteség követi. Ennek ellenére mégsem Európa szellemi bezárkózását és egyfajta szellemi autarkitát javasol, hiszen pontosan ez mondana ellent leginkább a római eszménynek, amely napjainkban az egyetemesre nyitott gondolkodás jellegzetes európai formájaként él tovább. Molnár ilyen értelemben egész életében hű maradt Rómához, és ez – mint művéből kiderül – Amerika-képét is meghatározta.

Ezért írja, hogy az Egyesült Államok „nem Rómától származik.” Hiába a köztársaság mintájára szerveződő politikai berendezkedése, Amerika nem fogadja el azokat a hagyományos alapvetéseket, amelyekre a politikai gondolkodás épül, ehelyett előfeltételek nélküli abszolút kezdetként határozza meg saját magát. Molnár szerint még „Róma sem volt ennyire meggyőződve arról, hogy mindenkinek példaként szolgál”, sőt a rómaiak hivatásáról szóló híres vergiliusi sorokból tudjuk, hogy a római mentalitás épp az előfeltételek tudatosítására épült. Ezzel szöges ellentétben – írja Molnár – „Amerika elég önmagának mint vallás”. Az európai múlt időt maguk mögött hagyó telepések új civilizációt és ezzel új vallást is alapítottak. A bevándorlók szilárdan hitték, hogy a szolgálattal és a háborúval együtt az áteredő bűnt is maguk mögött hagyták, teljesen alávették hát magukat az ame-

rikai életforma konvencióinak és magukévá tették a politikát *ex nihilo* teremtként felfogó alaptalan „optimizmust”. Ez bizony a szöges ellentéte a római mentalitásnak, azzal legfeljebb „technikai” kérdésekben egyezik. Molnár *Symmachus*-könyvéből tudjuk, hogy a filozófus milyen mélyen azonosult a rómaiság sajátosan felfogott hagyományával – így ennek tükrében értelmezhetjük a következő gondolatmenetét, amely műve összegzésekként is olvasható:

„A római *nobilitas* a *mores maiorum*, a tisztességes hagyomány és tanítás keretein belül maradt. Ezzel szemben az amerikai életforma eredete a létezés korlátozott felfogása, amely megkísérli hálójába gyűjteni a morális, jogi, pedagógiai elhajlásokat.”

Világosan kirajzolódik tehát előttünk két civilizációs modell: a mediterráneum délies római géniusza és az észak-atlanti kolosszus. A különbség felettébb szembevető! Ezért érezzük inkább hangzatosnak, mintsem találónak, mikor Pogrányi Lovas Miklós utószavában Molnár elnyeri a „magyar Tocqueville” címet. Az atlanti kultúrát reprezentáló normann Tocqueville egészen más világ, más hagyomány, más érzékenység, mint a frankofon, közép-európai Molnár.

Molnár gondolkodása még az amerikanizmus bírálatát tekintve is mélyebben gyökerezik a latin szellemiség (*esprit latin*) által ihletett ellenforradalmi irodalomban. E vonulatot Joseph de Maistre nyitotta meg, aki elsőként adott latin, autoriter-mediterrán választ az atlanti forradalmak kihívására. A keletkező amerikai civilizációt már ő is degeneráltnak, barbárnak és legjobban esetben is gyermeknek tartotta. Emlékeztet továbbá a latin országokban hallatlanul nagy befolyást elérő reakciós nézet, miszerint Amerika egy kereszténység elleni összeesküvés eszköze. Bár az effajta misztifikációt nem kedvelte, Charles Maurras is kijelenti, hogy az Egyesült Államok számára nem több, mint egy „dollárokból, ócskavasból és hentesáruból összerakott piramis”. Kései követője pedig, a Molnár Tamással jó viszonyt ápoló Marcel De Corte megjegyzi, nem tartja véletlennek, hogy a modern technokrácia épp Amerikában, azaz ebben „a gyökertelen lények által benépesített országban ébredt először öntudatra”. Az ellenforradalmi gondolkodók Amerikát az alapokat semmibe vevő politikai nihilizmus megtestesítőjeként és globális terjesztőjeként vették meg. S hogy ítéleteikben nem egyszerűen a szovinizmus vagy az európai felsőbbrendűség tudata nyilvánul meg, azt jól mutatja XIII. Leó *Testem benevolentiae nostrae* (1899) kezdetű apostoli levele, amely az *americanismo* veszélye kapcsán arra figyelmeztet, hogy a katolikus társadalmi renddel ellentétes elvekre felépített Egyesült Államokban az egyház egyetemeségét tagadó új vallás alapítására tesznek kísérletet. Félreérthetetlen egyértelműséggel áll tehát előttünk ez az „anti-Róma” (Silvano Panunzio), Molnár pedig arra biztat, hogy feleljünk a kihívásra ingadozások és felületes vonzalmak nélkül, hamisítatlan európai és nemzeti szellemben.

CZOPF ÁRON